

نارسایی در تبلیغ دین از زاویه مثلث ارتباطات

پژوهشگر دین ضمن اشاره به اینکه ارتباط شامل سه رکن پیام‌دهنده، پیام و مخاطب است، نشان داد چگونه نارسایی در این سه رکن ارتباطی به گسترش دین‌گریزی در جامعه منتهی می‌شود.

پژوهشگر دین ضمن اشاره به اینکه ارتباط شامل سه رکن پیام‌دهنده، پیام و مخاطب است، نشان داد چگونه نارسایی در این سه رکن ارتباطی به گسترش دین‌گریزی در جامعه منتهی می‌شود.

به گزارش ایکننا، نشست «امام مهربانی و دینداری» با سخنرانی محمد اسعدی؛ پژوهشگر دین، ۲۵ شهریور در پژوهشکده اندیشه دینی معاصر برگزار شد که در ادامه گزیده آن را می‌خوانید؛

در خصوص مفهوم دینداری و دین‌گریزی صاحب نظران مباحثی را مطرح و درباره علل و عوامل دین‌گریزی بحث کردند. دانشمندان علوم اجتماعی، روانشناسی، علوم تربیتی و الهیات هر کدام از زاویه نگاه خود به این موضوع پرداختند، اما من با توجه به مناسبتی که در آن هستیم و با استفاده از کلام امام رضا(ع) به موضوع می‌پردازم.

حدیثی از امام رضا(ع) است که حضرت فرمودند: خداوند رحمت کند کسی که امر ما را احیا کند. احیا یعنی زنده کردن. راوی از حضرت سؤال می‌کند: امر شما چگونه احیا می‌شود؟ حضرت فرمودند: علوم ما را فراگیرید و به مردم بیاموزد؛ اگر مردم زیبایی کلام ما را ببینند، از ما تبعیت می‌کنند. امر اهل بیت(ع) چه می‌تواند باشد؟ مگر ما در زیارت جامعه کبیره خطاب به امامان خود نمی‌گوییم کل شما نور واحد هستید. مگر ما بر این عقیده نیستیم که همه آنها یک نور هستند. مگر آنچه امام رضا(ع) تعبیر می‌کنند جز رسالتی است که پیامبر(ص) بر آن مأمور شد؟ مگر جز هدف بعثت پیامبر(ص) است؟ توحید و برابری، کرامت‌های اخلاقی، رفع تبعیض و ظلم، رفع تحقیر بشر، احیای کرامت‌های انسانی، جهانی خالی از فریب و دروغ و تبعیض. مگر جز اینهاست؟

لذا امام رضا(ع) می‌فرمایند دانش ما را فراگیرید، یعنی روح حاکم بر معارف اهل بیت(ع) را بشناسد و به دیگران بیاموزد. وقتی شخص بداند عدالت هدف پیامبر(ص) بوده است، وقتی بداند عدالت و قسط هدف ائمه(ع) بوده است و دین اسلام همه در پی عدالت بودند و این را به مردم نیز بیاموزد؛ اگر مردم اندیشه‌ای منطبق با فطرتشان را ببینند آن را می‌پذیرند و اتفاقاً آنچه اهل بیت(ع) ندای آن را فریاد زنده مطابق با فطرت توحید است. لذا اگر مردم از آن اطلاع پیدا کنند، چون مطابق با فطرتشان است می‌پذیرند.

سه رکن پیام‌رسانی موفق در تبلیغ

حضرت می‌فرماید که اگر مردم زیبایی‌های کلام ما را بشنوند جذب می‌شوند. حال چرا در روزگار ما گریز از دین وجود دارد؟ علمای ارتباطات می‌گویند ارتباط فن انتقال اطلاعات و افکار انسانی از یک شخص به اشخاص دیگر است. این فن ارتباط سه رکن دارد: پیام‌دهنده، پیام و پیام‌گیرنده. پیام‌دهنده می‌خواهد معارف را به مخاطب منتقل کند و باید دانش و معارف را بشناسد و بر آن اشراف داشته باشد. اگر ارتباط درست برقرار شود، مردم بدون تمایز به آیین اهل بیت(ع) جذب می‌شوند. اگر جذب نمی‌شوند، در یکی از سه رکن ایراد وجود دارد؛ پیام‌دهنده شرایط لازم را ندارد یا پیام درست منتقل نشده یا مخاطب شرایط لازم را دریافت نکرده است.

علمای ارتباطات می‌گویند کسی که می‌خواهد پیامی را منتقل کند باید تخصص داشته باشد و آن پیام را خوب فهمیده باشد و چگونگی ایجاد یک ارتباط موفق را بداند و صادق و راستگو باشد تا مخاطب به او اعتماد کند. باید پیام را با همه ابعادش فهم کرده باشد. باید به محتوای پیام ایمان داشته باشد و به مخاطب باور داشته باشد. زمان و مکان را بشناسد. گفتار و کردارش یکی باشد. با مخاطب فروتن و متواضع باشد. پس پیام‌دهنده باید این ویژگی‌ها را داشته باشد. اگر این ویژگی‌ها را نداشته باشد، چالش ایجاد می‌شود و پیام درست دیده و شنیده نمی‌شود.

رکن دومی که علمای ارتباطات برای ارتباط ذکر کردند پیام است. پیام باید از محتوای غنی برخوردار باشد. پیام باید متناسب با مخاطب و منطقی و فاخر و برای مخاطب قابل درک و با فطرت بشر هماهنگ باشد. امام رضا(ع) می‌فرماید پیام ما برای مردم جذاب است.

مخاطب‌شناسی، مهمترین رکن ارتباط

رکن سوم مخاطب است. مخاطب کسی است که محتوای پیام برای او تنظیم و به او عرضه می شود. لذا در علم ارتباطات مهمترین رکن یک ارتباط موفق این است که مخاطب شناخته شود. اگر مخاطب شناخته نشود، پیام متناسب با او و نیازش ارائه نمی شود و در ارسال پیام موفق نخواهیم بود.

نکته بعدی زبان شناسی و واژه‌گزینی است. حضرت علی(ع) با توجه به فاخر بودن بیانشان و انتخاب ادبیات فاخر بسیار تأثیرگذار بودند. ایشان می‌فرمایند بهترین سخن سخنی است که بر گوش‌ها ناهنجار نباشد و عقل و ذهن آن را درک کند. خودش نیز همین گونه عمل می‌کرد.

نکته دیگر درباره ارتباط موفق پیام‌شناسی و بازخوردگیری است. وقتی ما پیامی را به گروهی منتقل می‌کنیم باید پیام دهنده بازخوردگیری کند و اگر نقصی در پیامش بوده برطرف کند تا تأثیر کاملی بگذارد. پس پیام روشن امام رضا(ع) در این کلام این است اگر پیام اسلام به صورت استاندارد، مطابق با معیارهای علمی عرضه شود، مردم جذب می‌شوند. امروز مردم از دین خارج می‌شوند، زیرا نتوانسته ایم ارتباط موفق داشته باشیم و پیامی که از جامعه جاهلی جامعه نمونه ساخت تحریف شده، خرافات در آن راه پیدا کرده و مثل پوستین وارونه شده و بسیاری از واژه‌ها مفهوم خود را از دست داده است. دین اسلام که در آن شرایط سخت توانست در اندک زمانی گسترش پیدا کند و بسیاری به آن ایمان آوردند، به این سبب بود که پیام رسان پیام را درست رساند و مخاطب را درست شناخت.

چه باید کنیم؟ راه و روش خود را اصلاح، در انتخاب پیام دهندگان بازنگری و به کرامت مخاطب توجه کنیم. باید متولیان دین به پیام خود باور داشته باشند و به تساهل و تسامح و مدارا توجه کنند و در مفاهیم دینی تنگ نظری نداشته باشیم و باید از مسائلی که با فطرت بشر مغایر است اجتناب کنیم. خرافات را از دین بزداایم و در پی گسترش عدالت باشیم و فضای اعتماد را در جامعه تقویت کنیم و کسانی را که مسئولیت کلان دارند در پی گسترش قسط و عدل باشند تا شرایط اصلاح شود.